

Sattorova Hilola

Termiz Davlat Universiteti

Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya

ta'lim yo'nalishining 3 bosqich

120-guruh talabasi

Annotatsiya- *Ushbu maqolada protozoologiya fanining ahamiyati, bu faning ob'ekti, predmeti, maqsadi, vazifasi, bo'limlari va sistematik birliklari haqida ma'lumot berilib o'tilgan. Ushbu ma'lumotlar barcha uchun katta bir bilimlar manbai sifatida xizmat qilishiga ishonaman.*

Kalit so'zlar- *bir hujayrali hayvonlar, zoologiyaning bilimi, tadqiqot usullari, geterotrof organizm, integral fan, Lyuvenxuk.*

Protozoologiya- bir hujayrali, harakatchan va geterotrof organizmlarning katta guruhini o'rganadigan zoologiyaning b'limi. Bu atama entamologiyasi yunoncha so'zlaridan kelib chiqqan *proto* "birinchi" va *zoo* "hayvonot bo'g'i" ma'nolarni anglatadi. Protozoologiya taksonomiya, sistematika, evolyutsiya, fiziologiya, ekologiya, molekulyar biologiya, hujayralar biologiyasi va boshqa sohalardagi asosiy tadqiqotlarga bag'ishlangan integral fan hisoblanadi. Bu fan organik olamning protistalar olamiga kiruvchi sodda bir hujayrali hayvonlar (Protozoa) tuzilishidagi umumiy belgilari, farqlari, klassifikatsiyasi, vakillari, tabiatdagi o'rni va amaliy ahamiyati bilan tanishtirishdan iborat. Protozoologiya fanining ob'ekti- bir hujayrali hayvonlar, predmeti- bir hujayrali hayvonlarni turli biologik va ekologik xususiyatlarini o'rganish ular orasida uchrovchi parazit turlarini o'rganish va qarshi kurashish profilaktikasini bilishdan iboratdir. Ushbu faning asosiy vazifalaridan biri esa sodda bir hujayralilarni o'rganish, ularning morfofiziologik xususiyatlari, ko'payishi va rivojlanishi, geografik tarqalishi, ekologiyasi, asosiy guruhlarini kelib chiqishi, evolyutsiyasi, amaliy ahamiyatga ega vakillari haqida bilish va ularga qarshi kurashni to'g'ri tashkil qilish chora – tadbirlarini o'rganish hisoblanadi. Paramecium va Amoeba - protozoologiya tomonidan o'rganilgan mikroorganizmlarning taniqli avlodlar hisoblanadi. Protozoologiya boshqa biologiya fanlari, shuningdek tibbiyot, veterinariya va qishloq xo'jaligi bilan uzviy bog'liq. Protozoologiyani aniqlash juda murakkab vazifadir, chunki bilimning ushbu sohasini, ya'ni protozoalarni o'rganish ob'ektini aniqlash uning paydo bo'lishidan beri tortishuvlarga sabab bo'lgan. Ushbu intizomning tarixi XVII asrning ikkinchi yarmida, birinchi optik asboblardan ixtirosi tufayli mikroskopik dunyo inson ko'ziga ko'rinish boshlagan paytdan boshlanadi. Guruhning ta'rifi bo'yicha tortishuvlar davom etar ekan, so'nggi tadqiqotlar tasniflash uchun asos yaratadigan uzoq vaqtdan beri davom etayotgan muammolarni hal qilishda davom etmoqda. Protozoa haqidagi

dastlabki kuzatuvlar va tavsiflar 17-asrning ikkinchi yarmida tabiiy olamni kuzatish uchun oddiy mikroskoplar qurgan gollandiyalik tabiatshunos A. van Lyuvenxukga tegishli. Protozoy organizmlarning birinchi sistematik ta’rifi daniyalik olim O. F. Myuller tomonidan 1786 yilda qilingan. 1818 yilda Georg Goldfuss ibtidoiy deb hisoblagan bir hujayrali organizmlarni guruhlash uchun protozoan atamasini taklif qildi. Protozoologiya fani yutuqlari tabiiyotga ilmiy materialistik dunyoqarashning rivojlanishida ham katta ahamiyatga ega. Protozoologiya fani to’plagan ilmiy dalillar organik olamning rivojlanishi to’g’risidagi evolyutsion ta’limotni yaratish uchun asos bo’lib xizmat qildi. Inson ham uzoq davom etgan tarixiy taraqqiyot natijasida hayvonot dunyosidan kelib chiqqan va evolyutsion taraqqiyotning eng yuqori pog’onasiga ko’tarilgan ongli mavjudot hisoblanadi. Insoniyat tarixining ilk davridanoq kishilar hayvonlar hayoti bilan qiziqqanlar. Hayvonlar to’g’risidagi dastlabki yozma ma’lumotlar miloddan avval IV asrga oid Misr, Xitoy va Yunon adabiyotlarida uchraydi. Lekin zoologiyaga taalluqli ilk ilmiy asarlarni miloddan IV asr avval yashab o’tgan Arastu (Aristotel) yaratgan. Uning asarlarida 452 tur hayvonning tuzilishi, hayot kechirishi va tarqalishini tushuntirib berilgan. Arastu hayvonlarni ikki katta guruhga, qonlilar va qonsizlarga ajratadi. Bu guruhlar hozirgi sistemaga muvofiq umurtqalilar va umurtqasizlarga yaqin keladi. Hayvonlar yana 8 ta kichik guruhlariga: to’rtoyoqlilar (sutemizuvchilar), tuxum qo’yuvchi ikkiyoqlilar (qushlar), tuxum qo’yuvchi to’rtoyoqlilar (sudralib yuruvchilar), hasharotlar, Qisqichbaqasimonlar va boshqalarga ajratilgan. Arastu asarlarida organlar tuzilishining o’zaro muvofiqligi (korrelyatsiya) va gradatsiya to’g’risida ham sodda fikrlar bayon etilgan. Qadimgi Rim tabiatshunoslari orasida Gay Pliniy (miloddan so’ng 23-79 yillar) mashhur bo’lgan. U o’zining 37 kitobdan iborat “Tabiat tarixi” asarida o’sha davrda ma’lum bo’lgan barcha hayvonlarni ta’riflab bergan. Din va xurofot hukm surgan o’rta asrlarda tabiatni o’rganish qat’iyan man etilib, ilm fan namoyondalari esa ta’qib ostiga olindi. Parazitlar va ularning egalari o’rtasidagi o’zaro ta’sir tibbiy protozoologiyada katta e’tibor oldi. Biroq, o’rganish tizimini murakkablashtiradigan va yanada ko’proq izlanishni talab qiladigan yangi o’zaro ta’sirlar mavjud. Yaqinda Grybchuk va uning hamkorlari (2017) inson paraziti bilan bog’liq bo’lgan tripanozomalar guruhi protozoalari patogenligini oshirishda ishtirok etgan Totiviridae oilasining bir nechta viruslarini aniqlaydigan ishni nashr qildilar. Leyshmaniya. Natijalar ilgari noma’lum bo’lgan bir nechta viruslarni ko’rsatmoqda. Shuningdek, ular protistlar guruhidagi viruslarning kelib chiqishi, xilma-xilligi va tarqalishi to’g’risida muhim ma’lumotlarni taqdim etadilar. Shunday qilib, Protozoologiya biologiyadagi turli xil savollarni hal qilishga imkon beradigan o’quv modellari sifatida idealdir. Ularni foydali qiladigan ba’zi xususiyatlar quyidagilardir: qisqa avlod davri, asosiy xususiyatlar va hayot aylanishlarining xilma-xilligi, umumlashtirilgan geografik taqsimot va boshqariladigan genetika. Protozoologiya protozoa tabiiy tarixini o’rganishni o’z ichiga oladi. Bunga ushbu organizmlarning tuzilishi, taksonomiyasi, xulq-atvori, hayot sikli va fiziologiyasi haqidagi bilimlar

kiradi. Protozoa bo'yicha asosiy ekologik tadqiqotlar bir xil turdagi shaxslar va turli xil turlar orasidagi dinamikani qamrab oladi. Parazit protozoa mavjudligi sababli, ikkinchisi alohida ahamiyatga ega.

FOYDANALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Umumiy parazitologiya G. Abduraxmonova, S Dadayev Toshkent "Go to print" 2020 y
2. Rodrigues, DJG, J.L. Olivares va J. Arece. (2010). Protozoa evolyutsiyasi. Vahiy Salud Anim. Jild.32 № 2: 118-120.
3. Rotshild, LJ (2004). Kirish so'zlari: 21-asr tongida protozoologiya (protistologiya). Eukaryotik mikrobiologiya jurnali 51 (1).
4. Grybchuk, D va boshq. (2017). Inson parazitining qarindoshlariga e'tibor qaratadigan tripanosomatid protozoa virusli kashfiyoti va xilma-xilligi